

Salmedin Mesihović, *Kraljevstvo pobunjenih robova*. Sarajevo: S.O.R Mentor, 2019, 183 str.

Salmedin Mesihović je knjigom *Kraljevstvo pobunjenih robova* nastavio sa prikazivanjem procesa i događaja koji su oblikovali kraj onoga što se u historiografiji naziva srednjom republikom. Pisanjem djela koja se bave klasičnom historijom Mesihović se izdiferencirao kao jedan od rijetkih bosanskohercegovačkih historičara koji se u kontinuitetu bavi pitanjima vezanim za evropsku i svjetsku klasičnu historiju. Odabirom da piše o pobuni robova i funkcionisanju "robovske države" koja je nastala i propala u I sicilskom robovskom ratu, Mesihović pokazuje i interes za položaj marginalizovanih grupa te na taj način ostaje u koraku sa tokovima moderne historiografije. Kao razlog za nastajanje ovog djela autor navodi i suprotstavljanje, kako ih on naziva dekonstruktualističkim težnjama u postmodernizmu te suprotstavljanje *neznatstvenim metodama zatrovanim ideologijom*. Tako se određuje da napiše djelo zasnovano na primarnim izvorima, koje sadrži podnaslove: *Predgovor, Sadržaj, Fontes, Rekonstrukcija, Bibliografija, Literatura, Recenzija i Životopis*. Centralni podnaslovi u djelu su *Fontes* i *Rekonstrukcija*. *Fontes* je smješten između 11. i 51. stranice u kojem autor daje hrestomatiju podataka o I sicilskom robovskom ratu uključujući tekst na latinskom i stargrčkom jeziku, a zatim i prijevod teksta. *Rekonstrukcija* se nalazi od 51. do 139. stranice gdje je dato historografsko tumačenje ustanka sa svim njegovim osobinama. Recenziju na kraju knjige je napisao prof. dr. Goran Marković sa Pravnog fakulteta u Istočnom Sarajevu.

Prikaz izvorne građe o datoj temi je već ustaljena praksa u djelima Mesihovića. Na

ovaj način autor pokazuje čitatelju kojim je podacima raspolagao, a djelo dobija i udžbeničku dimenziju. Osnovne podatke o I sicilskom ustanku robova donose Ciceron, zatim ekscerpti iz Diodora koje donose Fotija i Konstantin Porfirogenit, Strabon, Livije, Julije Obsekvens čiji sažetak prenosi Livije, Valerije Maksim, Plutarh, Flor, Apijan, Atenej, Augustin, Sv. Jeronim, Orosije. Mesihović ovdje vješto koristi vanjsku i unutrašnju kritiku izvora. U fusnotama autor donosi i dodatna pojašnjenja, upute i tumačenja izvora koja omogućavaju lakše shvatanje za čitaoce sa nešto skromnijim predznanjem. Od gore navedenih izvora najveću količinu informacija donosi Diodor Sicilijanski, odnosno ekscerpti njegovog djela koji su sačuvani zahvaljujući Fotiju i Konstantinu Porfirogenitu, zatim Ciceron i Strabon.

Osnovni dio knjige *Rekonstrukcija* se sastoji od samo jednog podnaslova "I sicilski robovski rat (135-132. god. p.n.e.) i Kraljevstvo pobunjenih robova na Siciliji". Autor rekonstrukciju započinje prikazom položaja robova u rimskom društvu. Ovdje Mesihović ukazuje na činjenicu kako pobune robova u okvirima Rimske republike nisu bile rijetkost, ali nisu bile ni prevelika opasnost za opstanak sistema. Mesihović smatra da je razlog tome što je broj robova do punskih ratova bio relativno mali u odnosu na slobodno rimsko-italško stanovništvo. Tek su procesi do kojih je dovela "Agrarna kriza" doveli do toga da broj robova postane dovoljno veliki, a položaj dovoljno katastrofalan da oni budu u stanju pokrenuti ustanak koji će dovesti gotovo do sloma rimske vlasti u jednoj od bitnijih provincija, Siciliji. Nakon toga autor daje ocjenu izvora i moderne historiografije o I sicilskom robovskom ustanku. Na ovome mjestu se Mesihoviću može zamjeriti to što čitavu raspravu o historiografiji stavlja u fusnotu pa tekst čini manje preglednim.

U raspravi sa modernom historiografijom Mesihović se osvrće na radove dva autora Adama Donaldsona te Petera Mortona. Dok sa jedne strane Donaldsonovu doktorsku disertaciju ocjenjuje kao izrazito vrijedan rad za shvatanje robovskih ustanaka, sa druge strane Mortonovom djelu prilazi na izrazito kritički način. Mesihović Mortonu zamjera to što on Sicilskom ustanku oduzima bilo kakav klasni smisao i svodi ga na čisti nacionalnu pobunu. Za Mortona zaključuje kako daje jednu hiperkritičku analizu izvora zasnovanu na dekonstrukturalizmu obojenom u ideološku osnovu neoliberalizma. Mesihović Mortonove teze o zavjeri “rimske historiografije” koja je težila da jednu nacionalnu pobunu svede na robovski ustanak kako bi joj smanjila vrijednost obara tvrdnjama kako to rimski historičari nisu uradili u slučajevima kao što su Veliki ilirski ustanak ili Budikin ustanak. Autor je ovdje pokazao ne samo da prati svjetsku historiografiju nego da je spreman i da je kritički preispituje, tako da bi vrlo korisno bilo ovo djelo objaviti i na nekom od svjetskih jezika te na taj način razviti jednu akademsku diskusiju.

U knjizi je dalje dat prikaz stanovništva Sicilije i njenog intenzivnog privrednog razvoja nakon uspostave rimske vlasti. Ipak i na ovome mjestu autor pokazuje dvije strane medalje kako pozitivni statistički ekonomski podaci ne pokazuju uvijek i stvarnu sliku društvenog razvoja i položaja stanovništva određenog prostora. Ukazuje se na to kako nakupljanje bogatstva kod jedne male skupine velikoposjednika može dovesti do ekonomske sunovrati kod većine stanovništva što se neće vidjeti na statistikama. Međutim, to dovodi do jedne moralne i društvene krize koja se na Siciliji ogledala u užasnom položaju robova, propadanju sitnog seljačkog zemljoposjeda i koja je dovela na kraju do

pravog rata. Nakon ove socijalno-ekonomsko-moralne analize Sicilije pred početak ustanka autor prelazi na rekonstrukciju početka ustanka, ličnosti roba Euna koji je postao vođa ustanka te uređenja robovske države. Pobuna je započela u gradu Ena na latifundiji robovlasnika Damofila koji je zbog svoje surovosti zajedno sa suprugom Megalis žestoko kažnjen. Odmah je održana i skupština na kojoj je Eun proglašen za kralja. Mesihović ocjenjuje da je način odabira kralja na narodnoj skupštini zapravo pokazivanje kako je Eun svoju vlast crpio iz principa narodne suverenosti koji je u antici bio opće prihvaćen. Eun je pristupio organizovanju vlasti oslanjajući se na helenističke sisteme upravljanja što je bilo u vezi sa tim što je većina robova poticala iz tog svijeta, a kao vladarsko ime je uzeo Antioh kako bi se simbolički povezao sa seleukidskom dinastijom i time ojačao svoj legitimitet. Osnovane su i druge institucije države kao i kovanje novca što prema autoru jasno ukazuje da je cilj bio prikazati kako se radi o pravoj organiziranoj državi. Izdavanje novca je posebno značajno jer ukazuje i na mjere da se ta nova “država” finansijski stabilizuje. U ovom dijelu knjige je zapravo dat jedan prikaz funkcionisanja i stvaranja nove države, a posebno je fascinatno to što je ostvareno prema autorovom mišljenju u svega mjesec dana. Eun je pokazao puno više dara i sposobnosti za upravljanje jednom heterogenom masom od, u historiografiji i popularnoj kulturi puno zastupljenijeg, i poznatijeg Spartaka.

Autor zatim prelazi na prikaz vojnih operacija pobunjenih robova u prvim mjesecima ustanka, o tome da je ustanak izazvao konspiracije robova po čitavom mediteranskom svijetu tog vremena. Eun je u savezništva sa Kleonom, još jednim vođom robova koji je priznao Euna za kralja, lahko osvajao neutvrđene sicilijanske gradove. Ustanci su se najviše

raširili u istočnoj, jugoistočnoj i južnoj Siciliji. Ustanak je osim neprijateljstva robova i latifundista na površinu izvukao još jedno neprijateljstvo. Neprijateljstvo između ličnog slobodnog, ali ekonomski marginalizovanog stanovništva ka vladajućoj eliti. Ovo je neprijateljstvo dugoročno bili puno pogubnije za rimski sistem upravljanja. Osiriromašeni seljaci su se lahko pridruživali robovima u napadima i pljačkama na latifundijske posjede. Tek 133. godine p.n.e vojska pod vodstvom konzula Lucija Kalpurnija Pisona Frugija je uspjela da kolo ratne sreće okrene na rimsku stranu zauzimanjem strateški bitnog Morgantina. Konačno, ustanak su slomile trupe pod komandom konzula Rupilija, snage "robovskog kraljevstva" su bile sve više iscrpljene i demotivisane pa je Ena središte kraljevstva osvojena nakon izdaje. Eun je zarobljen, a o njegovoj smrti izvori donose nekoliko različitih verzija. Na posljednjim stranicama knjige autor daje opis stanja na Siciliji nakon ustanka, njegove posljedice. Potom je urađena analiza problematike koja se odnosi na to kako je ustanak djelovao na političku svijest u rimskoj republici i utjecao na stvaranje popularske opcije Tiberija Grakha.

Djelo *Kraljevstvo pobunjenih robova* ima izuzetnu naučnu vrijednost, jer se autor u njemu hvata u koštac sa ustankom o kojem ne postoji bogata izvorna građa, a čija je pojava bila jasan pokazatelj negativnih procesa koji su se upleli u tkivo Rimske republike. Osim toga ustanak je i bio katalizator procesa koji će dovesti do građanskih ratova i konačno uspostave principata. Rasprava i osvrtanje na modernu historiografiju pokazuje da knjiga nije nastala kao "jedno drvo u pustinji" nego je rezultat praćenja i ostajanja u toku sa procesima svjetske historiografije. Autor nije razjasnio sve nedoumice u vezi sa događajima o kojima piše, ali čvrstim oslanjanjem na izvori-

ni materijal dao je dodatno svjetlo na događaj kojem nije ranije pridavana dužna pažnja historičara. Mesihoviću se može zamjeriti što sami tekst rekonstrukcije nije podijelio u više podnaslova za što je imao dovoljno prostora. Također postojala je potreba i za dodatnim lektorisanjem teksta što se može ispraviti ukoliko dođe i do drugog izdanja knjige. Kako je tema knjige ono što se u anglofonom svijetu naziva "classical studies" bilo bi značajno objaviti je i na engleskom jeziku i tako domaću historiografiju iznijeti na svjetsku pozornicu.

FADIL HADŽIABDIĆ

DOI: 10.46352/23036974.2020.1.209

Salmedin Mesihović, *Bitka za Ilirik*. Sarajevo: Udruženje za proučavanje i promoviranje ilirskog naslijeđa i drevnih civilizacija BATHINVS, 2018, 659 str.

Iz pera Salmedina Mesihovića, istaknutog historičara i redovnog profesora na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu izašla je monografija *Bitka za Ilirik* u kojoj autor opisuje jedan od najznačajnijih događaja antičkog perioda, Veliki ilirski ustanak. Još je davno njemački filozof Hegel istakao da *ono o čemu nas uči historija je da se iz historije nikad ništa nije naučilo. Zato se historija stalno ponavlja*. Čini se da se za stanovništvo ilirskoslavenskog prostora, kako ovaj prostor Mesihović naziva u djelu, ništa nije promijenilo i da su se slični događaji i kasnije ponavljali. Prelazak u historijsko razdoblje za Ilire je predstavljalo jedno od "najtraumatičnijih" događaja budući da je obilježeno stalnim razaranjima. Monografija predstavlja dopunjeno izdanje knjige "Rimski vuk i ilirska zmija. Posljednja bor-